

Сучасна практика субсидування аграрного сектора в умовах функціонування глобальної торгової системи

Ганна Вороніна*

АНОТАЦІЯ. У статті розглядаються положення угод СОТ, що регулюють правила використання країнами субсидій в аграрному секторі. Аналізується сучасна практика застосування країнами-членами Світової організації торгівлі заходів, спрямованих на субсидування сільськогосподарського виробництва. Виділено основні тенденції розвитку процесу реформування практики субсидування виробників сільськогосподарської продукції в провідних країнах світу. Наведено основні коаліційні об'єднання країн у рамках СОТ, які беруть активну участь у розробці та вдосконаленні правил міжнародної торгівлі сільськогосподарськими товарами. В умовах прагнення України приєднатися до СОТ, наведено структуру вітчизняних заходів з підтримки сільського господарства у відповідності до вимог даної міжнародної організації. Також розглядаються перспективи подальшого розвитку процесу лібералізації міжнародної торгівлі сільськогосподарською продукцією.

КЛЮЧОВІ СЛОВА. СОТ, субсидія, підтримка сільськогосподарського виробництва, СВП, продовольча допомога, Кернська група, Україна, перспективи лібералізації.

На сучасному етапі розвитку світової економіки й особливо у зв'язку з останніми подіями у світогосподарських відносинах у межах СОТ особливу увагу при-

* Вороніна Ганна Володимирівна — бакалавр з міжнародної економіки, студентка магістерської програми «Міжнародна торгівля» Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана (КНЕУ). У 2005 році отримала диплом бакалавра з відзнакою. Вона стала кращою студенткою факультету міжнародної економіки і менеджменту КНЕУ 2003 року. Пані Г.Вороніна успішно закінчила англійську сертифікатну програму дистанційного навчання «Торгова політика та комерційна дипломатія». У 2005 році вона закінчила курси «Dispute Settlement», які проводились World Trade Institute у Києві. Працює асистентом Центру розвитку міжнародної торгівлі КНЕУ. У 2006 році Г.Вороніна стала переможцем студентської конференції КНЕУ у секції «Міжнародна торговельно-маркетингова діяльність». Вона також є фіналісткою конкурсу молодих учених та представила свою працю під час конференції, що проходила 17 травня 2006 року у КНЕУ за сприяння Центру торгової політики та права Оттави (Канада) при Карлтонському університеті і Університеті м. Оттави та Канадського агентства міжнародного розвитку (CIDA).

вертають до себе такі заходи державної політики як субсидування, особливо у сфері сільського господарства.

Дане питання досліджувалося досить значним колом як зарубіжних, так і вітчизняних науковців та практиків, серед яких потрібно відзначити праці С. Р. Мілнера¹, Сорена К'елдсен-Краха², Дж. Бхагваті, А. Панагарія, Д. Шарма³, А. Махмудова, С. Міхневича⁴, Р. Бінгема⁵, Л. М. Кучер⁶.

Так, Сорен К'елдсен-Крах у своїй роботі «Міжнародна торгова політика» наголошує на негативних наслідках від здійснення субсидування сільськогосподарського виробництва, зокрема, демонструючи це на прикладі Спільної сільськогосподарської політики Європейського Союзу (CAP – Common Agricultural Policy). Д. Шарм у своїх дослідженнях показує, що практика субсидування аграрного сектора, яка використовується розвинутими країнами, перешкоджає економічному та, як наслідок, соціальному розвитку багатьох найменш розвинутих країн, добробут яких багато в чому залежить від експорту сільськогосподарських товарів. На противагу цьому Дж. Бхагваті, відзначаючи негативний вплив субсидованого експорту з розвинутих країн на економіки інших країн-експортерів цих товарів, які відмовилися від практики субсидування, наголошує, що такі заходи державної підтримки дають і позитивні ефекти, а отже, їх скасування може привести до негативних наслідків. Зокрема, він звертає нашу увагу на той факт, що субсидований експорт потрапляє до найменш розвинутих країн за цінами, нижчими ніж несубсидований, що дає змогу країнам-отримувачам заощаджувати кошти.

Розуміючи потенційні вигоди від здійснення зовнішньої торгівлі, держави намагаються максимізувати позитивний ефект від цього процесу за допомогою захоплення лідерських позицій на світових ринках. На

¹ *Milner C.R.* (ed) *Export Promotion Strategies: Theory and Evidence from Developing Countries*, Brighton, 1990.

² *International Trade Policy/ Soren Kjeldsen-Kragh*. Copenhagen Business School Press, 2001.

³ *Devinder Sharma Bhagwati*, *Globalization and Hunger // Dissident Voice* — <http://www.globalpolicy.org/socecon/trade/subsidies/2005/0329bhagwati.htm>

⁴ *Михневич С.* Либерализация мировой торговли сельхозпродукцией и проблема продовольственной безопасности // *МЭиМО* № 1, 2003.

⁵ *Бингем Р.* Финансирование экономического развития: Пер. с англ. — Л.: Літопис, 2003. — 416 с.

⁶ *Кучер Л. М.* Особливості регулювання торгівлі сільськогосподарською продукцією в умовах СОТ/ *Економіка АПК*, 2005, №5. — С. 144—151.

жаль, це не завжди відбувається зі збереженням принципів вільного ринку та чесної конкурентної боротьби. Субсидування є одним із тих заходів, які у більшості випадків негативно впливають на розвиток взаємовигідних торгових відносин через спотворення принципів функціонування вільного ринку та викривлення конкурентного середовища.

Передусім визначити, що ж вважається субсидією. У літературі панує досить широке коло визначень цього терміна. Так, економічний словник експортною субсидією називає дотацію виробнику або продавцю експортного товару, яка компенсує частину витрат виробництва чи збуту, з метою підвищення конкурентоспроможності товару на зовнішньому ринку⁷. Згідно з іншим визначенням, експортна субсидія – це фінансові пільги, надані урядом чи приватними інститутами фірмам-експортерам при вивезенні певних товарів за кордон⁸. За визначенням О. Шнипко, «субсидія – це грошова виплата, спрямована на підтримку національних товаровиробників та непрямую дискримінацію імпорту»⁹. Експортну субсидію цей самий автор визначає як «своєрідний фінансовий таран, покликаний пробивати ворота у фортеці захищеного іноземного ринку, оскільки її отримання дозволяє національним експортерам продавати товар іноземним покупцям за нижчою ціною на внутрішньому ринку і форсувати тим самим експорт» [9, с. 105]. Можна також виокремити таке визначення експортної субсидії: експортна субсидія являє собою фінансовий внесок або аналогічну дію, внаслідок якої зменшується ціна експорту для іноземних покупців¹⁰. У даній праці ми виходитимемо з визначення субсидії, яке наведено в угодах СОТ та буде розглянуто нами далі.

⁷ <http://www.economics.com.ua/lexicon/detail.php?id=1100>

⁸ http://www.glossary.ru/cgi-bin/gl_sch2.cgi?R1dRyoszr

⁹ Шнипко О. С. Національна конкурентоспроможність: сутність, проблеми, механізми реалізації. — К.: Наукова думка, 2003. — С. 91—93.

¹⁰ Циганкова Т. М., Петрашко Л. П., Кальченко Т. В. Міжнародна торгівля: Навчальний посібник. — К.: КНЕУ, 2001. — С. 328.

Характеристика положень угод в рамках СОТ, які регулюють субсидії

У сучасній міжнародній торговій системі визначення субсидій наведено в Угоді про субсидії і компенсаційні заходи (Угода СКЗ), яка уточнює Статтю XVI ГАТТ. Згідно із Статтею 1 даної Угоди, субсидією є фінансове сприяння, що надається на території члена СОТ урядом або будь-яким державним органом, тобто коли уряд практикує прямий переказ грошових коштів (наприклад, дотацій, позик або вливань капіталу), потенційну пряму передачу грошових коштів або зобов'язань (наприклад, гарантій за позиками), відмовляється від доходів, що йому належать, або не стягує їх (наприклад, такі фіскальні стимулюючі заходи, як податкові кредити), надає товари та послуги крім загальної інфраструктури або закуповує товари чи послуги, здійснює платежі до механізму фінансування, або доручає чи наказує приватній установі виконувати одну або більше функцій, означених вище, які б за звичайних умов виконувались урядом, причому практика їх застосування такою установою фактично не відрізняється від практики, яку здебільшого вів би уряд, тобто надає таким чином вигоду¹¹.

Оскільки дана праця насамперед стосується використання субсидій у сільському господарстві, то передусім слід звернути увагу на положення угоди СОТ, що регулює саме ці питання. Сільське господарство в багатьох країнах є чутливим сектором народного господарства та найбільше підлягає захисту і різноманітним заходам підтримки та допомоги. Відзначаючи таку особливість сільського господарства, питання, пов'язані з його субсидуванням, регулюються окремими положеннями Угоди про сільське господарство. У даній Угоді виокремлено три основні види субсидій: «зелені» (не спотворюють торгівлю, дозволені); «сині» (не спотворюють торгівлю, дозволені); «жовті» (негативно впливають на торгівлю, підлягають скороченню) [8, с. 205].

¹¹ Глобальна торгова система: розвиток інститутів, правил, інструментів СОТ: Монографія / Кер. авт. кол. і наук.ред. Т. М. Циганкова. — К.:КНЕУ, 2003. — С. 226—227.

Можливість використання країнами-членами СОТ заходів, віднесених до «зеленої скрині», регулює Стаття 6 «Зобов'язання щодо внутрішньої підтримки» та Додаток 2 «Внутрішня підтримка: підстава для звільнення від зобов'язань щодо зменшення підтримки». Відповідно до Угоди такі заходи звільняються від обов'язкового зменшення та «не повинні справляти спотворювального впливу на торгівлю чи на виробництво або такий вплив повинен бути зведений до мінімуму»¹². Субсидії, включені до «зеленої скрині», мають відповідати двом основним критеріям: підтримка повинна надаватися через урядові програми, що фінансуються за державний кошт (включаючи відмову уряду від отримання доходів), але не коштом споживачів; наслідком підтримки не має бути надання цінової підтримки виробникам.

«Зелені» субсидії надаються в межах урядових програм надання послуг, до яких можна віднести загальні послуги; створення державних резервів для забезпечення продовольчої безпеки; внутрішню продовольчу допомогу; прямі виплати виробникам; підтримку доходу, не пов'язану з виробництвом; фінансову участь уряду в програмах страхування доходів і гарантування безпеки доходів; виплати (що здійснюються прямо або через фінансову участь уряду в програмах страхування врожаїв) на відшкодування збитків від стихійних лих; допомогу на структурну перебудову, що надається через програми виведення виробників із сільськогосподарського виробництва; допомогу на структурну перебудову, що надається через інвестиції; виплати за програмами охорони навколишнього середовища; виплати за регіональними програмами надання допомоги¹³.

Крім названих вище до заходів «зеленої скрині» також відносять заходи *de minimis*, тобто такі, які мінімально впливають на виробництво та торгівлю сільськогосподарськими товарами — це внутрішні субсидії, не пов'язані з конкретним товаром, якщо вони не перевищують 5% вартості сільськогосподарського

¹² Система світової торгівлі: Практичний посібник / Пер. з англ. — К.: К.І.С., 2002. — XXIV, 348 с.

¹³ Глобальна торгова система: розвиток інститутів, правил, інструментів СОТ: Монографія / Кер. авт. кол. і наук. ред. Т. М. Циганкова. — К.: КНЕУ, 2003. — С. 154—155.

виробництва і 10% для країн, що розвиваються. Такі заходи не є об'єктом скорочення.

Іншим видом субсидій, застосування яких певною мірою спотворює міжнародну торгівлю сільськогосподарською продукцією, проте їх використання країнами-членами СОТ є дозволеним, є заходи, віднесені до «синьої скриньки». Угодою про сільське господарство визначено, що до субсидій «синьої скриньки» можуть бути віднесені прямі виплати за «програмами обмеження виробництва» сільськогосподарської продукції, якщо такі виплати прив'язані до конкретних площ і врожаїв, здійснюються на 85 або менше відсотків від базового рівня виробництва, виплати на худобу здійснюються на чітко визначену кількість голів.

Заходи «синьої скриньки» мають бути частиною програми та обмежувати виробництво шляхом встановлення максимальних обсягів випуску чи примушення фермерів залишати незасіяною частину їхньої землі.

Усі інші заходи, які не підпадають під визначення двох вищенаведених категорій, віднесені Угодою до «жовтої скриньки» і підлягають скороченню.

Так, до даного виду субсидій відносять заходи дотації на продукцію тваринництва та рослинництва, на племінне тваринництво, на елітне насінництво, на комбікорми тощо; компенсації частини витрат на придбання мінеральних добрив і засобів хімічного захисту рослин, на енергоносії, на витрати з підвищення родючості земель, а також компенсації вартості техніки, що була придбана шляхом зустрічного продажу сільгосппродукції; витрати лізингового фонду, витрати на ремонт і поточне утримання меліоративних систем, на створення сезонних запасів запчастин і матеріально-технічних ресурсів; капіталовкладення виробничого призначення крім витрат на меліорацію та водне господарство; цінова підтримка: компенсація різниці між закупівельною та ринковою цінами на сільськогосподарську продукцію; надання виробнику товарів (послуг) за цінами, нижчими від ринкових; закупівля у виробників товарів (послуг) за цінами, вищими від ринкових; пільгове кредитування сільгоспвиробників за рахунок бюджетів різних рівнів, включаючи списання та пролонга-

цію боргів; пільги на транспортування продукції сільського господарства¹⁴.

У відповідності до Угоди про сільське господарство уряди можуть застосовувати деякі види підтримки національного господарства, проте рівень даної підтримки має бути обмежений певною величиною. Така межа вимірюється показником СВП – сукупний вимір підтримки, який «розраховується на індивідуальній потоварній основі як різниця між фіксованою зовнішньою довідковою та застосовуваною регульованою ціною, помножена на обсяг виробництва продукції. Щоб отримати значення СВП, всі внутрішні субсидії, не пов'язані з конкретним товаром, додаються до загальної суми субсидій, розрахованої на індивідуальній основі для кожного товару»¹⁵.

Субсидії віднесені до заходів «зеленої та жовтої скрині», а також субсидії *de minimis* не включаються до СВП. Також, країни, що розвиваються, можуть виключити із СВП: «інвестиційні субсидії, які здебільшого надаються сільському господарству; субсидії на сільськогосподарську сировину, які звичайно надаються виробникам з низьким рівнем доходів та бідною сировинною базою; субсидії для сприяння відмові від вирощування наркотичних культур»¹⁶.

Оскільки експортні субсидії вважаються найбільш руйнівними для міжнародної торгівлі, їх скорочення є однією з основних умов ефективного розвитку торгівлі між країнами. Відповідно до Угоди про сільське господарство під скорочення країнами-членами СОТ підпадають такі категорії експортних субсидій: надання урядом прямих субсидій, які залежать від показників експорту; – продаж урядами некомерційних запасів (що перебувають у державній власності) сільськогосподарської продукції за ціною, нижчою за порівнянну, що призначається на аналогічний товар, коли він продається покупцям на внутрішньому ринку; виплати при експорті певного сільськогосподарського товару, які фінансуються за підтримки уряду незалежно від того, чи має місце витрата державних коштів, чи ні, зокре-

¹⁴ Результати Уругвайського раунду багатосторонніх торговельних переговорів: Тексти офіційних документів. — К.: Вимір, Секретаріат Міжвідомчої комісії з питань вступу України до СОТ, 1998. — 520 с.

¹⁵ Там само.

¹⁶ Там само.

ма витрати, які фінансуються за рахунок надходжень від зборів, стягнутих із такого самого сільськогосподарського товару або з якого виробляється експортний товар; надання субсидії на скорочення витрат, пов'язаних зі збутом та експортом сільськогосподарської продукції (за винятком широкодоступних послуг зі сприяння експорту та консультаційних послуг), зокрема витрати на навантаження і розвантаження товару, підвищення якості та інші витрати на переробку, а також на міжнародні перевезення та фрахт; витрати на внутрішні перевезення та фрахт за експортних поставок, які надаються або встановлюються урядом на умовах, сприятливіших, ніж для поставок на внутрішній ринок; субсидії на сільськогосподарську продукцію, які залежать від її включення до виробництва товарів на експорт¹⁷.

Заходи, які застосовуються країнами-членами СОТ для підтримки сільського господарства

Світова торгівля сільськогосподарською продукцією в сучасному світі найбільш спотворена протекціоністськими заходами. Майже в усіх індустріально розвинутих країнах є певні «закриті» сектори, які вони намагаються всіляко захистити. Так, у Канаді – це виробництво молочних продуктів, птахівництво та виробництво яєць, у Японії – вирощування рису, в США – цукор та горіхи, в Європі – майже всі продукти рослинництва та тваринництва.

Починаючи з 2000 року, країни-члени СОТ розпочали новий раунд переговорів з питань сільського господарства. До основних питань, включених до порядку денного цих переговорів, були віднесені, зокрема й такі, як доступ до ринків, експортні субсидії та внутрішня підтримка.

Достатньо велика кількість країн використовує субсидії у своїй практиці, при цьому наголошуючи на тому, що їх торговельні партнери надають підтримку своїм господарствам у більшому розмірі. За даними ОЕСР, розмір підтримки, наданої виробникам у зоні ОЕСР у 2004 року становив 279 млрд дол. США або

¹⁷ Там само. — С. 159

226 млрд євро¹⁸. Включаючи підтримку загальних послуг, що надаються сільському господарству, — таких, як дослідницька діяльність, інфраструктура, інспекції, маркетинг та просування, загальний обсяг підтримки сільського господарства країнами ОЕСР у 2004 році дорівнював 1,2 % від ВВП цих країн.

Середній показник підтримки, що була надана виробникам сільськогосподарської продукції в країнах ОЕСР у 2002–2004 роках, становив 30 % від загального обсягу надходжень у сільське господарство. В окремих країнах цей показник становив: в Австралії та Новій Зеландії — 5 %, у Канаді, Мексиці, Сполучених Штатах Америки — 20 %, у Туреччині — 25 %, Європейському Союзі — 34 %, Японії та Кореї — 60 %, Ісландії, Норвегії та Швейцарії — близько 70 %. Згідно з останньою доповіддю ОЕСР, починаючи з 1986–1988 рр., рівень підтримки виробників сільськогосподарської продукції в більшості країн знизився, винятком є становлять Норвегія, де рівень підтримки залишився без змін, і Туреччина, де обсяги підтримки зросли. Максимальне скорочення рівня підтримки виробників відбулося в Канаді. Загальний рівень підтримки, що надається сільському господарству країн ОЕСР, порівняно з 1986–1988 рр. у 2002–2004 рр. знизився з 2,3 % від ВВП до 1,2 %.

Найменші зменшення рівня підтримки було зафіксовано в країнах ЄС. Субсидований експорт із країн-членів Європейського Союзу зменшує світові ціни на сільськогосподарську продукцію й отже, завдає шкоди сільськогосподарським виробникам зі США, Канади, Австралії, Нової Зеландії, країн Східної та Центральної Європи, Східної Азії. На основі дослідження, проведеного в 2000 році, було зроблено висновок, що за відсутності таких заходів експорт молочної продукції із зазначених вище країн міг бути на 91 % вищим, експорт м'яса, відповідно — на 67 %. Протекціоністські заходи європейців призвели до того, що виробництво молочних продуктів в Австралії та Новій Зеландії скоротилось на 50 %, а поголів'я великої рогатої худоби в Східній Європі — на 22 %¹⁹.

¹⁸ Agricultural Policies in OECD Countries: Monitoring and Evaluation 2005 — ISBN-92-64-009558 OECD 2005 — <http://www.oecd.org/dataoecd/49/21/191050.pdf>

¹⁹ Whetstone L., ed. Reforming the CAP. 2000. <http://www.iea.org.uk/record.jsp?type=publication&ID=118>

На даному етапі розвитку світового господарства країни, що входять до Європейського Союзу, є країнами-членами СОТ, яким у рамках даної організації дозволено надавати найбільшу підтримку своїм фермерами — приблизно в 3,5 разу більшу, ніж дозволено США²⁰. У рамках реформи Спільної сільськогосподарської політики у 2003 році більшість країн ЄС погодилася на застосування єдиного режиму здійснення виплат. Усі країни ЄС за винятком Мальти та Словенії вже застосовують єдиний режим виплат за площею (SAPS) для всіх сільськогосподарських земель з використанням єдиної фіксованої ставки, що становить в середньому 48 євро на гектар землі²¹.

Субсидії, які заможні країни надають своїм сільгоспвиробникам, досить часто становлять основу їх заробітку і таким чином формують викривлену конкурентну ситуацію на світовому ринку та спонукають фермерів у цих країнах до перевиробництва сільськогосподарської продукції. Так, у США прямі урядові субсидії фермерам формують близько 23 % їхнього доходу, в країнах Європейського Союзу така цифра становить 40 %, а в Японії — 63 %²².

У Сполучених Штатах Америки субсидування виробників сільськогосподарської продукції відіграє досить помітну роль у розвитку даного сектора народного господарства. Провідну функцію тут виконує Міністерство сільського господарства, яке здійснює субсидування сільськогосподарського виробництва та експорту за трьома основними напрямками: наданням прямої фінансової підтримки фермерам та експортерам, державним кредитуванням та гарантуванням експорту, продовольчою допомогою²³.

До основних програм субсидування сільського господарства, які проводяться у Сполучених Штатах, можна віднести: програми страхування врожаю та доходів фермерів; розвиток експорту; стимулювання експорту молока та молочних продуктів; доступ на ринки; про-

²⁰ Достигнуто соглашение о некоторых подвигах на переговорах в ВТО// <http://usinfo.state.gov/russian/Archive/2005/Dec/19-724608.htm>

²¹ Agricultural Policies in OECD Countries: Monitoring and Evaluation 2005 — ISBN-92-64-009558 OECD 2005 — <http://www.oecd.org/dataoecd/49/21/191050.pdf>

²² Абатуров В. Развивающиеся страны в «свободной торговле»// Центр экономических исследований. <http://www.review.uz/archive/article.asp?y=2005&m=51&id=108>

²³ <http://www.prompolit.ru/146870> Александр Куряев. Кризис системы ГАТТ/ВТО.

довольчу допомогу країнам, що розвиваються; «Продовольство заради справи миру»; «Продовольство заради прогресу»; програму для «ринків, що народжуються»²⁴.

Найбільшій актуальності та ефективності в останні роки набувають програми доступу на ринки, яким належить помітне місце у видатках держави та які створюють реальні можливості для американських виробників сільськогосподарської продукції заради проникнення на закордонні ринки, здебільшого через інформаційно-аналітичне сприяння.

Особливо суперечливими в даному переліку є програми продовольчої допомоги. Суперечки, що виникають з приводу їх застосування, стали однією із характеристик сучасного світу. Так, супротивники таких субсидій відзначають, що ці програми передбачають або пряме субсидування фермерів, або безоплатне надання продовольства країнам, що розвиваються, за одночасної закупівлі товарів, що передаються до цих країн, у національних виробників за цінами, вищими від ринкових, що по суті є тим самим субсидуванням. Тобто американський уряд стимулює сільськогосподарське виробництво товарів на своїй території, експортуючи надлишкову продукцію до інших країн.

Одним із можливих наслідків скасування аграрних субсидій розвинутими країнами може стати їх активна діяльність на ринках інших країн шляхом скуповування земель і продуктивних фермерських господарств у країнах, що розвиваються. Тому перед урядами таких держав стоїть завдання вже тепер розробити програми допомоги селянами, які будуть відірвані від землі (зокрема з їх перекваліфікації).

У цілому скасування сільськогосподарських субсидій може також призвести до збільшення тиску на довілля, концентрації земель в обмеженого кола власників, посилення тенденції міграції малих фермерів до міст й, отже, подальшої активізації процесу урбанізації у світі.

Основним слабким місцем у такій політиці американського уряду його супротивники вважають фактичну несправедливість у розподіленні фінансової допомоги. Так, незважаючи на заяви державної адміністрації, що

²⁴ Опыт стран-членов ВТО по защите национальных интересов на внутреннем и внешних рынках (журнальный вариант монографического исследования)// Мировая экономика и международные отношения, 2002. — №8. — С. 36—37.

дана політика передусім націлена на підтримання доцільного рівня національної безпеки та допомоги малим фермерським господарствам, на практиці більшу частину субсидій отримують великі господарства (17 % від усіх ферм), які забезпечують 80 % виробництва сільськогосподарської продукції США. «Ферми з річним обсягом продажів понад 500 000 дол. США, становлять лише 4 % всіх сільськогосподарських підприємств, при цьому вони виробляють 50 % продукції та є справжніми бенефіціарами американської моделі підтримки сільського господарства. 2000 року 57 500 ферм отримали субсидії в розмірі понад 100 тис. дол. кожна та 154 ферми – понад 1 млн дол. Компанія «Тайлер фармс» протягом 1996–2000 років отримала 23,8 млн дол., для чого в своєму складі їй довелося виокремити 66 юридично відокремлених осіб»²⁵.

Розглянемо детальніше програми субсидування сільського господарства у Сполучених Штатах (табл. 1)²⁶.

На рис. 1 можна побачити, що найбільшими за своїми масштабами у період з 2000 по 2004 рр. були фермерські субсидійні програми, спрямовані на субсидування виробництва певних сільськогосподарських товарів, серед яких найбільшими реципієнтами державних коштів були виробники кукурудзи, бавовни, сої-бобів та зернових культур, які традиційно є провідними сільгоспродуктами США.

Таблиця 1

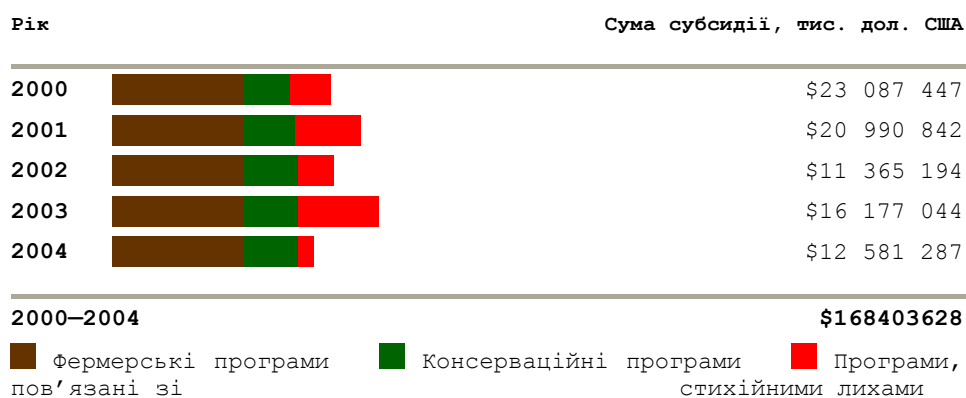
**Програми Агентства Сільськогосподарських послуг
(Farm Service Agency) з виплат виробникам за програмами
та товарами, 2000–2004 рр., тис. дол. США**

Програма та товар	2000	2001	2002	2003	2004
Сільськогосподарська управлінська допомога	–	1376	2984	2864	1185
Утрата якості	–	52 478	96 956	81	76
Насіння олійних культур	–	422 392	209	1	1
WAMPLAP III	–	16 442	343	5	0

²⁵ <http://www.prompolit.ru/146870> Александр Куряев. Кризис системы ГАТТ/ВТО.

²⁶ На основі даних офіційного сайту Міністерства аграрної політики США — United States Department of agriculture — <http://www.usda.gov>.

Програма та товар	2000	2001	2002	2003	2004
Маркетингова допомога, арахіс		53 911	14	—	0
Тютюн		128 259	71	—	0
АМЛАР		95 079	—	—	0
Утрати цитрусових у Каліфорнії		2154	—	—	0
Вовна та мохер	7424	2838	—	—	0
Консерваційні програми	60 627	31 183	38 869	32 067	24 015
Підвищення якості природнього середовища	95 516	97 079	58 458	331	324
Допомога тваринництву індіанців	5334	885	—	—	0
Картопля	—	11 327	—	—	0
Контрциклічні програми	—	—	570 512	9 002 616	6 502 679
Втрати прибутку, молочні продукти	—	—	336 903	877 229	204 108
Компенсаційні виплати, тваринництво	—	—	836 063	272 521	468
Доступ на ринки	—	—	98 727	98 906	128 568
Цукрова тростина	—	—	—	521 721	0
Озима пшениця	—	—	—	3535	6317
Харч для великої рогатої худоби	—	—	—	6	0
Компенсаційні виплати, пташиний грип	—	—	31 420	22 014	0
Інші програми	22 918 546	20 075 439	9 293 665	5 343 147	5 713 546
Загальна вартість усіх програм	23 087 447	20 990 842	11 365 194	16 177 044	12 581 287

Рис 1²⁷.

Ліквідація різного роду протекціоністських заходів у сільському господарстві, в тому зокрема й субсидій, сприятиме розвитку більшості найменш розвинутих країн, оскільки відкриє їм для здійснення експорту величезні ринки розвинутих країн. Проте не слід забувати й про інший можливий бік наслідків скасування сільськогосподарських субсидій – можливе зростання цін на сільськогосподарські товари, що може негативно вплинути на економіку країн, що розвиваються, які імпортують продовольство. Деякі експерти прогнозують, що протягом наступних 10 років ціни на продовольчі товари можуть зрости на 5 %. З іншого боку, зростання рівня цін може бути стимулом для залучення інвестицій до цієї галузі, оскільки потенційні інвестори матимуть змогу отримати більші прибутки. Як приклад помітної зміни структури світової торгівлі внаслідок значної лібералізації можна навести приєднання окремих країн до зон вільної торгівлі. Так, після вступу Іспанії та Португалії до ЄС у 1986 році та Мексики до Північно-Атлантичної угоди про вільну торгівлю (НАФТА) експорт молочної продукції з даних країн миттєво зріс.

²⁷ На основі даних офіційного сайту організації Environmental Working Group — <http://www.ewg.org/farm/region.php?fips=00000>

**Коаліції країн-членів СОТ
на переговорному процесі з приводу
субсидування сільськогосподарського виробництва**

На сучасному етапі свого розвитку Світова організація торгівлі нараховує 150 Членів – країн та окремих митних територій, більшість із яких є країнами, що розвиваються, та найменш розвинутими країнами. Тому стає очевидним, що для того, щоб гідно представити інтереси своєї держави на цьому світовому форумі, країни об'єднуються в певні коаліції. Такі неформальні угруповання допомагають країнам обстоювати спільні інтереси, які поодиноці їм дуже важко просувати. Існують різні групи країн, що опікуються обмеженим колом питань (торгівля товарами, послугами), а також ті, що зацікавлені у більшості питань, які виносяться на розгляд.

Основною неформальною, проте найактивнішою групою, яка опікується питаннями сільськогосподарської підтримки, що складається з країн-членів СОТ, є так звана Кернська група. Вона була створена 1986 року на зустрічі міністрів у Керні (Австралія) та об'єднує 18 країн-експортерів сільськогосподарської продукції, серед яких Австралія, Аргентина, Болівія, Бразилія, Канада, Чилі, Колумбія, Коста-Рика, Гватемала, Індонезія, Малайзія, Нова Зеландія, Парагвай, Філіппіни, Південна Африка, Таїланд, Уругвай²⁸. Група виступає за радикальну та повну лібералізацію міжнародної торгівлі сільськогосподарськими товарами через скорочення імпорتنих тарифів, скасування експортних субсидій, відміну тарифних квот і зменшення заходів з внутрішньої підтримки національних товаровиробників у агросфері. Одним із найактивніших членів даної групи є Австралія. Ця країна сама відмовилася від практики субсидування сільськогосподарського виробництва і тепер вимагає від інших країн такого самого кроку для того, щоб створити в усьому світі рівні права та можливості для виробників даної продукції й, отже, утворити вільне ринкове середовище. Дане угруповання об'єднує як розвинуті країни, так і країни, що розвиваються, з п'яти різних континентів. Сукупний внесок

²⁸ На основі даних офіційного сайту: Информационно-поисковая система «Экспортные возможности России» — [http://www.exportsupport.ru/law.tv?n\\$docid=194334](http://www.exportsupport.ru/law.tv?n$docid=194334)

цих країн у світовий експорт сільськогосподарської продукції²⁹ – 24,5 %.

Таблиця 2

Кернська група та провідні економіки, частка у світовому експорті сільськогосподарської продукції, 2004 р.³⁰

Країна (група країн)	Частка сільськогосподарства у ВВП (%), 2004 р.	Частка сільськогосподарства у експорті товарів (%), 2004 р.	Частка у світовому експорті сільськогосподарської продукції (%), р.
Кернська група	6,0	18,9	24,5
ЕС	2,0	6,5	10,0
Японія	1,0	1,0	0,7
США	1,2	9,7	10,2
Загалом у світі	4,0	8,6	100

Ще однією групою, яка виступає за більшу лібералізацію торгівлі сільськогосподарською продукцією, є Група 22 (G22) – вона складається з 22 країн, що розвиваються, серед яких найпомітнішу позицію посідають Бразилія та Індія. Також до групи входять такі країни, як Китай, Єгипет, Пакистан, Аргентина, Мексика, Венесуела, Чилі, Уругвай, Куба, Парагвай, Болівія, Таїланд, Індонезія, Філіппіни, Танзанія, ПАР, Зімбабве, Нігерія. Коаліція сформувалася під час міністерської конференції у Канкуні в 2003 році³¹. Ця група підтримує скасування субсидій у сільському господарстві, але вимагає пільгового ставлення до країн, що розвиваються, та найменш розвинутих країн. Так, вони розробили спеціальну формулу скорочення державної підтримки сільськогосподарського виробництва. Відповідно до неї, країни, які надають підтримку в загальному розмірі понад 60 млрд дол. США, мають скоротити її на 80 %, країни із загальною сумою підтримки від 10 до 60 млрд. – на 75 %, та із сумою до 10 млрд – на 70 %³². Також, країни, які входять до групи G22, запропонували диференційований підхід до скорочення СВП

²⁹ Офіційний сайт Кернської групи — <http://www.cairnsgroup.org>

³⁰ На основі даних офіційного сайту Кернської групи — <http://www.cairnsgroup.org>

³¹ <http://wto-consulting.ru/index.php?fuseaction=forum&mid=56&page=1>

³² G20 Proposals on Agriculture (Market Access, Domestic Support) Martin Kohr. Third World Network // <http://www.globalpolicy.org/soecon/bwi-wto/wto/2005/1310domestic.htm>

за заходами «жовтої скриньки». Їхні вимоги можна зобразити у вигляді табл. 3.

Таблиця 3

Запропоноване скорочення СВП

Сума СВП, млрд дол. США	Відсоток скорочення
Понад 25	80 %
15–25	70 %
0–15	60 %

Також слід відзначити й інші неформальні угруповання в рамках СОТ, які хоча й не вирішують питаннями, пов'язаними із сільським господарством, проте відіграють досить помітну роль у проведенні багатосторонніх переговорів, зокрема й з питань, які стосуються аграрного сектора. Серед них потрібно відзначити такі:

– «П'ятірка зацікавлених сторін» (FIPs – Five Interested Parties): США, ЄС, Індія, Бразилія та Австралія;

– «Квадро» – традиційна група чотирьох найбільше розвинутих країн: США, ЄС, Канада, Японія;

– «Нове квадро» (New Quad) – США, ЄС, Індія та Бразилія;

– «Група десяти» (G-10): Японія, Швейцарія, Південна Корея, Болгарія, Ізраїль, Ісландія, Норвегія, Китайський Тайпай, Маврикій, Ліхтенштейн. За ініціативою цієї групи до переговорів із сільського господарства було включено «неторгові аспекти» сільського господарства – такі, як охорона навколишнього середовища, ландшафтів, традиційного середовища проживання селян³³.

Активність даних груп є різною, проте, оскільки їх вплив на загальне функціонування СОТ є досить помітним, доцільним є спостереження за їхньою діяльністю та прогнозування їхньої можливої реакції на ініціативи різних країн та угруповань.

³³ На основі даних сайту <http://wto-consulting.ru/index.php?fuseaction=forum&mid=56&page=1>

Перспективи лібералізації торгівлі сільськогосподарською продукцією в рамках СОТ

Унаслідок чергового раунду багатосторонніх торгових переговорів у рамках СОТ, що відбулися в грудні 2005 року в Гонк-Конзі, країнами-членами даної міжнародної організації було підписано декларацію, що вимагає скасування експортних субсидій для сільськогосподарських товарів до 2013 року. Початкові вимоги країн, що розвиваються, стосувалися дати 2010 року, проте Європейський Союз, на який припадає близько 90 % подібних видатків, погодився підписати таку декларацію лише за умови зміни дати на 2013 рік³⁴. Декларація також зачіпає питання продовольчої допомоги. Так, у відповідному розділі зазначається, що «будь-які встановлені шляхом переговорів у СОТ правила не повинні перешкоджати надходження продовольства до людей, які голодують, перебувають у критичному стані, проте повинні попереджувати витіснення комерційних продажів безоплатною передачею товарних надлишків»³⁵. Представники ЄС вимагають обмеження такої допомоги лише її грошовим виміром, тоді як Сполучені Штати, які активно використовують різні продовольчі програми для збуту надлишку своєї сільськогосподарської продукції та підтримання високих цін на таку продукцію на внутрішньому ринку, виступають проти ініціативи ЄС.

Сучасна практика застосування Україною заходів підтримки сільського господарства

Передусім потрібно відзначити той факт, що сільське господарство відіграє досить помітну роль в економіці України. Це пояснюється як низкою факторів, пов'язаних з історичним розвитком нашої країни, так і з наявністю значного ресурсного потенціалу. Особливою рисою українського аграрного сектора є значна частка його працівників – приблизно 20 %, тоді як такий самий показник у розвинутих країнах

³⁴ Достигнуто соглашение о некоторых подвижках на переговорах в ВТО// <http://usinfo.state.gov/russian/Archive/2005/Dec/19-724608.htm>

³⁵ Так само.

становить близько 3–4 %³⁶. Така розбіжність показників, на жаль, свідчить не на користь України та може характеризувати сільське господарство нашої країни як низькопродуктивне з надлишком зайнятої в ньому робочої сили.

Історія розвитку заходів державної підтримки сільського господарства в Україні номінально бере свій початок з 1990 року, проте найактивніше такі заходи стали використовуватись урядом, починаючи з 1998 року. З 1998 року аграрний сектор в Україні став одним із найбільших реципієнтів урядових субсидій. Якщо продивитися статистичні дані, то можна відзначити зменшення обсягів субсидування у відсотковому вимірі від ВВП, при цьому сума субсидій в абсолютних величинах зростала (рис. 2)³⁷.

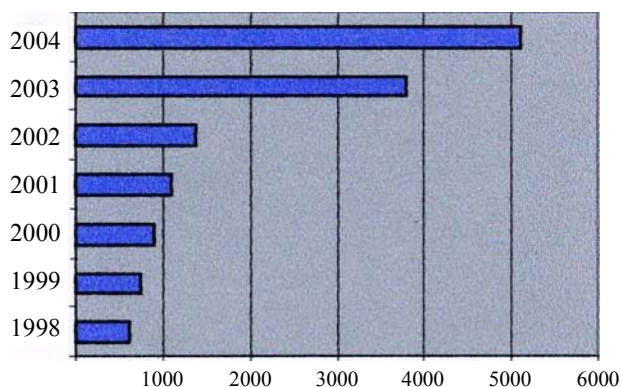

Рис. 2. Субсидії сільському господарству в Україні, 1998–2004 рр., млн грн

Цікавою особливістю здійснення урядом таких субсидій є той факт, що досить значна частина таких виплат не доходила до кінцевих реципієнтів. Згідно з даними Державного комітету статистики, у 2001–2003

³⁶ Охлопков А. ЗБИТКОВІСТЬ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА — ЦЕ УСВІДОМЛЕНА БІЗНЕС-СТРАТЕГІЯ ГАЛУЗЕВИХ ЛОБІ/ Дзеркало тижня — електронний варіант статті - <http://www.zn.kiev.ua/nn/show/446/38745>

³⁷ На основі доповіді: Сільськогосподарські субсидії: Аналіз існуючого законодавства України на відповідність угодам СОТ. Б.Спінуа, К.Шкурупій, О.Устенко/ Українсько-Європейський консультативний центр з питань законодавства/ http://www.ueplac.kiev.ua/outputs/accession/market/An_29_Report_Agriculture_Subsidies_Ukr.pdf#search=%D1%81%D1%96%D0%BB%D1%8C%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B5%20%D0%B3%D0%BE%D1%81%D0%BF%D0%BE%D0%B4%D0%B0%D1%80%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE%20%D0%B2%20%D0%A1%D0%9E%D0%A2

роках у середньому щорічно майже 36% задекларованого обсягу субсидій не були виплачені.

До державної підтримки сільського господарства в Україні належать бюджетне фінансування програм і заходів, спрямованих на розвиток галузі, пільговий режим оподаткування, часткову компенсацію процентних ставок за користування кредитами комерційних банків, списання безнадійної заборгованості перед бюджетом і соціальними фондами. Бюджетні кошти необхідні, з одного боку, для підтримки процесу розширеного відтворення в сільському господарстві, а з другого – для стримування інфляційних процесів і захисту інтересів споживачів сільськогосподарської продукції.

Згідно з нинішньою практикою в Україні застосовуються такі заходи підтримки сільгоспвиробників у вигляді програми розвитку рослинництва; розведення худоби та тваринництва; розвитку рибальства; підтримки садівництва, розвитку соціального сектора, аграрної науки; сільської інфраструктури; підтримки виробників обладнання³⁸.

Найбільшу вагу з усіх програм мали програми розвитку рослинництва – майже 16% загального обсягу. На розвиток тваринництва та рослинництва бюджетом передбачено витрати у розмірі близько 50 млн грн. Частка цих програм є досить стабільною та становить у середньому 25–30 % від загального обсягу підтримки³⁹.

Загалом, обсяги та заходи з підтримки українського сільського господарства можна відобразити у вигляді табл. 4.

На основі даної таблиці можна зробити висновок, що в Україні спостерігається позитивна тенденція до збільшення частки заходів, віднесених угодами в рамках СОТ до «зеленої скриньки». Дана тенденція помітна як у відносних (з 56,8 % від загального обсягу аграрних субсидій у 2004 році до 61 % – у бюджеті 2006 року), так і в абсолютних показниках – 1667,8 млн грн у 2004 та 2576,1 у 2006 році. При цьому від-

³⁸ На основі доповіді: Сільськогосподарські субсидії: Аналіз існуючого законодавства України на відповідність угодам СОТ. Б.Спінуа, К.Шкурупій, О.Устенко/ Українсько-Європейський консультативний центр з питань законодавства: http://www.ueplac.kiev.ua/outputs/accession/market/An_29_Report_Agriculture_Subsidies_Ukr.pdf#search=%D1%81%D1%96%D0%BB%D1%8C%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B5%20%D0%B3%D0%BE%D1%81%D0%BF%D0%BE%D0%B4%D0%B0%D1%80%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE%20%D0%B2%20%D0%A1%D0%9E%D0%A2

³⁹ Там само.

повідно до запланованих заходів частка субсидій «жовтої скриньки» у 2006 році повинна зменшитися, що відповідає загальносвітовій тенденції та прагненням зменшити заходи такого виду.

Таблиця 4

**Розподіл видатків Міністерства аграрної політики,
згідно з Державним бюджетом України, відповідно до правил
СОТ⁴⁰**

	2004		2005		2006	
	млн грн	%	Млн грн	%	Млн грн	%
Бюджет Міністерства аграрної політики	2952,1		5175,1		5817,0	
Бюджет Мінагрополітики — Компенсація Пенсійному Фонду	2952,1	100,0	3967,7	100,0	4221,1	100,0
Жовта скринька:	1070,4	36,3	1563,8	39,4	1474,5	34,9
Здешевлення кредитів комерційних банків	141,5	4,8	350,0	8,8	500,0	11,6
Фінансова підтримка фермерських господарств	5,1	0,2	27,3	0,7	28,0	0,7
Фінансова підтримка виробництва продукції тваринництва та рослинництва	421,0	14,3	689,5	17,4	639,5	15,1
Закладка молодих садів, виноградників, ягідників, хмільників	109,1	3,7	175,0	4,4	185,0	4,4
Часткова компенсація вартості техніки, та мінеральних добрив	393,7	13,3	270,0	6,8	102,0	2,4
Здійснення фінансової підтримки розвитку підприємств молочної переробки	0,0	0,0	10,0	0,3	0,0	0,0
Аграрний Фонд	0,0	0,0	42,0	1,1	20,0	0,5
Зелена скринька:	1677,8	56,8	2252,6	56,8	2576,1	61,0
Науково-дослідні роботи та розвиток і наукові програми щодо окремих видів продукції	61,8	2,1	113,0	2,8	134,6	3,2
Боротьба зі шкідниками та хворобами	86,3	2,9	131,4	3,3	136,0	3,2
Селекція в тваринництві та рослинництві	152,7	5,2	224,0	5,6	224,0	5,3
Поширення досвіду та консультаційні послуги	7,9	0,3	16,3	0,4	38,0	0,5

⁴⁰ О. Нів'євський. Видатки на сільське господарство та СОТ. Інститут економічних досліджень та консультацій/ http://www.ier.kiev.ua/Ukraine/RT/rt28092005_present/rt_28092005_ukr_nivjevskiy.pdf#search=%D1%81%D1%96%D0%BB%D1%8C%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B5%20%D0%B3%D0%BE%D1%81%D0%BF%D0%BE%D0%B4%D0%B0%D1%80%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE%20%D0%B2%20%D0%A1%D0%9E%D0%A2

Закінчення табл. 4

	2004		2005		2006	
	млн грн	%	Млн грн	%	Млн грн	%
Послуги з проведення перевірок загального характеру і перевірки окремих продуктів для виявлення відповідності нормам охорони здоров'я, безпеки, рівня якості та стандартів	606,9	20,6	737,9	18,6	893,1	21,2
Підготовка, перепідготовка і підвищення кваліфікації спеціалістів та робітничих кадрів для виробничої та соціальної сфери села	603,1	20,4	881,5	22,2	1005,4	23,8
Земельна реформа	1,8	0,1	5,0	0,1	5,0	0,1
Розвиток інфраструктури на селі	15,6	0,5	17,0	0,4	17,0	0,4
Охорона навколишнього середовища	24,4	0,8	26,5	0,7	29,0	0,7
Програми страхування доходу	0,0	0,0	54,0	1,4	54,0	1,3
Створення державних резервів для забезпечення продовольчої безпеки	50,0	1,7	25,9	0,7	20,0	0,5
Допомога в разі стихійного лиха	67,3	2,3	20,0	0,5	20,0	0,5

Для реалізації напрямів комплексної підтримки сільського господарства в Україні у 2004 році було прийнято Закон «Про державну підтримку сільського господарства в Україні». Цей закон визначає основи державної політики в бюджетній, кредитній, ціновій, страховій, регуляторній та інших сферах державного управління щодо стимулювання виробництва сільськогосподарської продукції та розвитку аграрного ринку, а також забезпечення продовольчої безпеки населення. Зокрема, цим законом передбачене регулювання оптових цін окремих видів сільськогосподарської продукції за допомогою встановлення мінімальних і максимальних закупівельних цін. Зміст державного цінового регулювання полягає у здійсненні Аграрним фондом державних інтервенцій в обсягах, які дозволять установити ціну рівноваги на рівні, не нижчому від мінімальної закупівельної ціни й не вищому від максимальної закупівельної ціни. Крім цінового регулювання даним законом передбачена кредитна підтримка виробників сільськогосподарської продукції (кредитна субсидія), що складається із субсидування частки

плати (відсотків) за використання короткострокових і середньострокових кредитів, наданих банками в національній валюті. Розмір кредитної субсидії – до 50 % від розміру процентної ставки, нарахованої на основну суму кредиту. Потрібно відзначити той факт, що в даному законодавчому акті відсутня обґрунтована програма підтримки довгострокової кредитної підтримки – більше, ніж на п'ять років – яка, на нашу думку, є необхідною для сільгоспвиробників з метою надання їм можливості здійснити матеріально-технічне переозброєння, що на сучасному етапі є передумовою функціонування конкурентоспроможного господарства. Крім цього, в Законі визначається й можливість державного втручання у вигляді тимчасового адміністративного регулювання цін через:

а) обмеження рівня торговельної націнки (знижки) на оптовому або роздрібному ринку певного об'єкта цінового регулювання;

б) встановлення граничних рівнів рентабельності до витрат;

в) встановлення нетарифних обмежень (квот) щодо імпорту або експорту продукції, що є об'єктом державного цінового регулювання.

Значним кроком уперед можна вважати й прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо оподаткування сільськогосподарських підприємств та підтримки соціальних стандартів їх працівників» за № 5483, який запроваджує нову схему сплати ПДВ та розв'язує низку соціальних питань, зокрема щодо обов'язкового державного пенсійного страхування. З метою збільшення прозорості процесу здійснення дотацій сільськогосподарським виробникам 2 березня 2006 року було прийнято Постанову Кабінету міністрів України № 239 «Про затвердження Порядку використання у 2006 році коштів державного бюджету, що виділяються на фінансову підтримку виробництва продукції рослинництва шляхом дотування», яка через зазначений в ній механізм дала змогу мінімізувати викривлення процесу розподілу дотацій внаслідок зловживання владою та поданням до відповідних органів явно хибної інформації. Недоліком існуючої системи субсидування вітчизняних сільгоспвиробників є «де факто» спрямованість цих заходів на великих товаро-

виробників та ігнорування потреб особистих селянських господарств.

Слід зазначити, що на сучасному етапі переговорного процесу з вступу України до Світової організації торгівлі наша держава прагне закріпити за собою можливість здійснювати заходи з підтримки сільського господарства у розмірі 1,14 млрд дол. США, тобто заплановані заходи, віднесені до «жовтої скриньки», зможуть бути застосовані⁴¹. Проте певні країни, які обстоюють радикальне скорочення таких заходів, зокрема Австралія, вимагають від України скоротити субсидії «жовтої скриньки» до 265 млн дол. США, що, як наслідок, вимагатиме від української влади перегляду комплексу заходів, спрямованих на підтримку сільськогосподарського виробництва.

Висновки

Тривалий час не існувало глобальної угоди, яка б регулювала торгівлю сільськогосподарською продукцією, і лише під час Уругвайського раунду багатосторонніх торговельних переговорів у рамках СОТ з'явився документ, який має за мету регулювати торгівлі питання однієї з найчутливіших сфер економіки — сільського господарства. Це привело до того, що державні заходи, які порушують справедливі умови міжнародної торгівлі, зокрема субсидії, були обмежені певними рамками, за певного допустимого рівні їх застосування. Однак незавершеність процесу скасування субсидій дозволила деяким країнам використовувати значні фінансові ресурси для захоплення домінуючого положення на світових ринках сільськогосподарської продукції.

Такі розвинуті країни, як, США та держави ЄС, через проведення політики субсидування аграрного сектора мають змогу впливати на світові ціни на сільськогосподарські товари, знижуючи їх, і отже, зменшуючи експортні прибутки багатьох країн, що роз-

⁴¹ *О. Нів'євський*. Видатки на сільське господарство та СОТ. Інститут економічних досліджень та консультацій/ http://www.ier.kiev.ua/Ukraine/RT/rt28092005_present/rt_28092005_ukr_nivyevskiy.pdf#search=%D1%81%D1%96%D0%BB%D1%8C%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B5%20%D0%B3%D0%BE%D1%81%D0%BF%D0%BE%D0%B4%D0%B0%D1%80%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE%20%D0%B2%20%D0%A1%D0%9E%D0%A2

виваються, для яких надходження від експорту сільськогосподарської продукції є одним із провідних чинників, що сприяють розвитку їх національних економік.

Для того, щоб не допустити подальшого поглиблення даної тенденції, країни-експортери сільськогосподарських товарів з числа країн, що розвиваються, утворили низку неформальних угруповань у рамках Світової організації торгівлі для просування своїх інтересів – на міжнародній «переговорній арені». Дані вимоги насамперед стосуються подальшої лібералізації міжнародної торгівлі сільськогосподарською продукцією та преференційного ставлення до найменш розвинутих країн. Передусім до таких груп належить Кернська група та група «G 22».

В умовах прагнення України приєднатися до СОТ та значимості сільського господарства для нашої держави особливої актуальності набуває реформування національної політики підтримки аграрного сектора відповідно до вимог даної міжнародної організації, оскільки сучасні тенденції переговорного процесу з приводу лібералізації міжнародної торгівлі сільськогосподарською продукцією можуть вимагати від України радикального зменшення заходів, віднесених до «жовтої скриньки» та переходу на застосування виключно «зелених» субсидій, якщо такі правила будуть прийняті.

В умовах функціонування у рамках СОТ різних неформальних угруповань після набуття Україною членства в цій міжнародній організації було б доцільно приєднатися до групи «G 22». Маючи своє лобі в цьому досить молодому та амбіційному угрупованні, Україна зможе обстоювати власні інтереси відносно тих країн і організацій, які проводять активну протекціоністську політику, таких, як США і країни ЄС, і збільшити експорт сільськогосподарської продукції на світовий ринок.

Членство в СОТ не вимагає від України повного скасування всіх видів державної підтримки сільськогосподарського виробництва, тому відповідні органи влади повинні правильно розставити пріоритети та забезпечувати державною підтримкою тільки ті галузі, які мають стратегічне значення для продовольчої безпеки країни.

Для формування конкурентоспроможного аграрного сектора в Україні необхідно здійснити низку нормативних та інституційних перетворень, зокрема:

—доцільно нарощувати потенціал у перспективних секторах світового господарства (наприклад, відновлення виробництва льону);

—диверсифікувати географічну структуру зовнішньої торгівлі сільськогосподарською продукцією, особливо експорту, зміцнивши таким чином економічну безпеку країни;

—на рівні державних представництв та посольств України за кордоном вести пошук потенційних покупців вітчизняної аграрної продукції, підтримувати й розвивати дипломатичні відносини з реальними партнерами, формувати імідж України як потужного світового експортера сільськогосподарської продукції.

У сучасних умовах головним завданням України все ще залишається планомірна робота з переговорного процесу із країнами-учасницями СОТ й вироблення таких положень, які не суперечитимуть національним інтересам країни.

Література

1. Бінгем Р. Фінансування економічного розвитку: Пер. з англ. — Л.: Літопис, 2003. — 416 с.
2. Глобальна торгова система: розвиток інститутів, правил, інструментів СОТ: Монографія/ Кер. авт. кол. і наук. ред. Т. М. Циганкова. — К.: КНЕУ, 2003. — 660 с.
3. Сільськогосподарські субсидії: Аналіз існуючого законодавства України на відповідність угодам СОТ. Б. Спінуа, К. Шкурупій, О. Устенко / Українсько-Європейський консультативний центр з питань законодавства/
[http://www.ueplac.kiev.ua/outputs/accession/market/An_29_Report_Agriculture_Subsidies_Ukrpdf#search=%D1%81%D1%96%D0%BB%D1%8C%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B5%20%D0%B3%D0%BE%D1%81%D0%BF%D0%BE%D0%B4%D0%B0%D1%80%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE%20%D0%B2%20%D0%A1%D0%9E%D0%A2'](http://www.ueplac.kiev.ua/outputs/accession/market/An_29_Report_Agriculture_Subsidies_Ukrpdf#search=%D1%81%D1%96%D0%BB%D1%8C%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B5%20%D0%B3%D0%BE%D1%81%D0%BF%D0%BE%D0%B4%D0%B0%D1%80%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE%20%D0%B2%20%D0%A1%D0%9E%D0%A2)
4. Нів'євський О. Видатки на сільське господарство та СОТ. Інститут економічних досліджень та консультацій/[http://www.ier.kiev.ua/Ukraine/RT/rt28092005_present/rt_28092005_ukr_nivjevskiy.pdf#search=%D1%81%D1%96%D0%BB%D1%8C%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B5%20%D0%B3%D0%BE%D1%81%D0%BF%D0%BE%D0%B4%D0%B0%D1%80%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE%20%D0%B2%20%D0%A1%D0%9E%D0%A2'](http://www.ier.kiev.ua/Ukraine/RT/rt28092005_present/rt_28092005_ukr_nivjevskiy.pdf#search=%D1%81%D1%96%D0%BB%D1%8C%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B5%20%D0%B3%D0%BE%D1%81%D0%BF%D0%BE%D0%B4%D0%B0%D1%80%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE%20%D0%B2%20%D0%A1%D0%9E%D0%A2)

5. Кучер Л. М. Особливості регулювання торгівлі сільськогосподарською продукцією в умовах СОТ/ Економіка АПК. – 2005. – № 5. – С. 144–151.
6. Охлопков А. Збитковість сільського господарства – це усвідомлена бізнес-стратегія галузевих лобі/ Дзеркало тижня – електронний варіант статті: <http://www.zn.kiev.ua/nn/show/446/38745>
7. Результаты Уругвайского раунда многосторонних торговых переговоров: Тексты официальных документов. К.: «Вимір», Секретаріат Міжвідомчої комісії з питань вступу України до СОТ, 1998. – 520 с.
8. Система світової торгівлі: Практичний посібник / Пер. з англ. – К.: К.І.С., 2002. – xxiv, 348 с.
9. Шнипко О. С. Національна конкурентоспроможність: сутність, проблеми, механізми реалізації. – К.: Наукова думка, 2003. – 334 с.
10. Циганкова Т. М., Петрашко Л. П., Кальченко Т. В. Міжнародна торгівля: Навч. посібник. – К.: КНЕУ, 2001. – 488 с.
11. Абатуров В. Развивающиеся страны в «свободной торговле» // Центр экономических исследований. <http://www.review.uz/archive/article.asp?y=2005&m=51&id=108>
12. Информационно-поисковая система «Экспортные возможности России» – [http://www.exportsupport.ru/law.tv?n\\$docid=194334](http://www.exportsupport.ru/law.tv?n$docid=194334)
13. Михневич С. Либерализация мировой торговли сельхозпродукцией и проблема продовольственной безопасности // МЭМО. – № 1. – 2003.
14. Опыт стран-членов ВТО по защите национальных интересов на внутреннем и внешнем рынках // МЭМО. – 2002. – № 8. – С. 12–121.
15. Agricultural Policies in OECD Countries: Monitoring and Evaluation 2005 – ISBN-92-64-009558 OECD 2005 – <http://www.oecd.org/dataoecd/49/21/191050.pdf>
16. G20 Proposals on Agriculture (Market Access, Domestic Support) Martin Kohr. Third World Network // <http://www.globalpolicy.org/socecon/bwi-wto/wto/2005/1310domestic.htm>
17. Milner C.R. (ed) Export Promotion Strategies: Theory and Evidence from Developing Countries, Brighton, 1990.
18. International Trade Policy/ Soren Kjeldsen-Kragh. Copenhagen Business School Press, 2001.
19. Devinder Sharma Bhagwati, Globalization and Hunger // Dissident Voice – <http://www.globalpolicy.org/socecon/trade/subsidies/2005/0329bhagwati.htm>

20. *Whetstone L.*, ed. Reforming the CAP. 2000.
<http://www.iea.org.uk/record.jsp?type=publication&ID=118>

21. Офіційний сайт Міністерства аграрної політики США –
United States Department of Agriculture –
<http://www.usda.gov>

22. Офіційний сайт Кернської групи –
<http://www.cairnsgroup.org>

Стаття надійшла до редакції 15.03.2006.